

коштів, урахування цих дій в колективних трудових угодах, а й створення відповідної законодавчої бази з правом автономії у вирішенні таких питань незалежно від форми власності (відсутність відповідної нормативної бази гальмує соціальну підтримку творців, особливо у бюджетних організаціях) [1].

Отже, для досягнення високих результатів та залучення працівників до створення об'єктів інтелектуальної власності керівництво підприємства повинно розробляти систему відповідних стимулів.

До прямих стимулів можна віднести:

- індивідуалізація заробітної плати на основі врахування професійного розвитку, кваліфікації, компетентності та трудових заслуг;

- надбавки в залежності від рівня освіти, кваліфікації, наукового ступеню;

- винагороди за розробку і впровадження інновацій;

- доплати за складність та напруженість роботи;

- бонуси від прибутку, отриманого від реалізації інноваційних проектів;

- надання додаткових пільг та соціальних пакетів працівникам-новаторам;

- матеріальні та соціальні заохочення за досягнення в професійному зростанні;

- отримання доходу від патентування інноваційних розробок.

До опосередкованих стимулів можна віднести:

- повне або часткове відшкодування витрат на підвищення кваліфікації, перепідготовку.

- кар'єрне зростання, зміна статусу в залежності від творчих успіхів.

- членство у наукових товариствах.

- придбання акцій, участь в управлінні та участь у розподілі прибутку.

- участь в обговоренні питань новаторського змісту.

- розширення самостійності щодо постановки та вибору завдань творчого змісту, засобів їх реалізації.

У разі відповідності стимулів очікуванням працівників, у них сформуються мотиви до створення об'єктів інтелектуальної власності.

Вдосконалення мотиваційних механізмів створить умови для підвищення інноваційної активності працівників, зменшення плинності кваліфікованого інтелектуального потенціалу, а також збереження інтелектуальної власності, створеної працівниками підприємства (ліцензії, патенти, торгові марки програмне забезпечення, бази даних, ноу-хау), і відповідно, не стане джерелом додаткових доходів підприємств-конкурентів.

Існує необхідність спонукання персоналу до досягнення ефективних результатів праці, здійснення формування дієвих мотиваційних механізмів інноваційної діяльності персоналу. Тому для активізації розвитку та підвищення інноваційної діяльності необхідно звернути увагу на досвід розвинутих країн щодо підтримки, розвитку та впровадження інновацій, де головну роль відіграє саме державна підтримка.

Література:

1. Віноградська О.М. Мотивація персоналу як чинник зростання інноваційного потенціалу підприємства., О.М. Віноградська, В.С. Шевченко, Н.С. Віноградська [Електронний ресурс]., Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/30352/1/40.pdf>
2. Гець В.М. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів: монографія. Ч. 1., Гець В.М. [Електронний ресурс]., Режим доступу: <http://uchebnik-online.com/128/83.html>
3. Колот А.М. Мотивація персоналу: підручник., А.М. Колот, С.О. Цимбалюк. – К., КНЕУ, 2011. – 397 с.
4. Підпригора О.А. Право інтелектуальної власності., Підпригора О.А., Бутнік-Сіверський О.Б., Дроб'язко В.С., Крайнев П.П., Мельник О.М., Підпригора О.О., Притика Д.М., Святоцький О.Д. [Електронний ресурс]., Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/category/30/44/36/>
5. Фесенко М.С. Конспект лекцій з дисципліни “Інтелектуальна власність” для всіх напрямів та спеціальностей підготовки., Фесенко М.С. [Електронний ресурс]., Режим доступу: <http://5fan.ru/wievjob.php?id=47908>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ / THEORETICAL BASES OF BANKING LENDING AGRICULTURAL ENTERPRISES

Кисіль С.С., аспірант

Войтюк А.В., канд. екон. наук, ст. наук. сотр., науковий керівник
ННЦ «Інститут аграрної економіки», Україна

Учасник конференції

В статті представлено теоретичні аспекти економічної сутності та змістового наповнення понять «кредит», «кредитні відносини», «банківський кредит». Розкрито функції кредиту та роль кредитних відносин в забезпеченні безперервного процесу суспільного відтворення. Визначено особливості банківського кредитування сільськогосподарських підприємств. Виявлено специфічні чинники, які впливають на розвиток банківського кредитування сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: кредит, кредитні відносини, банківське кредитування, процентна ставка, суспільне відтворення, економічні відносини, сільськогосподарське виробництво, сільськогосподарське підприємство.

The article presents the theoretical aspects of the economic essence and meaningful content of the concepts of «credit», «credit relations», «bank credit». The functions of credit and the role of credit relations in the secured continuous process of social reproduction are revealed. The features of bank lending to agricultural enterprises are determined. The specific factors that influence the development of bank crediting of agricultural enterprises are revealed.

Keywords: credit, credit relations, bank lending, interest rate, social reproduction, economic relations, agricultural production, agricultural enterprise.

Актуальність проблеми. Функціонування аграрної сфери та сільськогосподарського виробництва зокрема, уможливленоється наявністю дієвої системи банківського кредитування. Трансформаційні фінансові та економічні перетворення націо-

нальної економіки супроводжуються переформатуванням та розвитком системи банківського кредитування, що є необхідною умовою стабільного функціонування сільськогосподарських підприємств та забезпечення їх сталого економічного розвитку та зростання.

Розвиток аграрної сфери потребує якісних різновекторних перетворень фінансової системи, які сприятимуть забезпеченню продовольчої безпеки держави, конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва та зростанню експортного потенціалу. Забезпечити фінансово стійку та конкурентоспроможну діяльність сільськогосподарських підприємств неможливо без створення адекватної та ефективної системи кредитування, що потребує відповідного теоретичного підґрунтя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним аспектам кредитування та особливостям кредитних відносин присвячені наукові праці А. Гальчинського, А. Архіпова, С. Мочерного, М. Савлука. Сучасні дослідження банківського кредитування сільськогосподарських підприємств сконцентровані навколо питань державної фінансової підтримки, яким присвячені праці таких видатних українських вчених як П. Саблук, М. Дем'яненко, І. Кириленко. Також актуальним є питання вдосконалення процесу банківського кредитування сільськогосподарських підприємств, яким приділено увагу в працях таких вчених як О. Гудзь, І. Зеліско, С. Кручок, П. Стецюк. Проте, питання теоретичної сутності кредиту, кредитних відносин та гармонізації взаємовідносин суб'єктів кредитних відносин потребує подальшого дослідження та систематизації.

Невирішені частини загальної проблеми. Кредит є достатньо складною економічною категорією, якій притаманні зміна економічної сутності, функцій та значення відповідно до економічних трансформацій, що відбуваються в суспільстві. У зв'язку із цим, у вчених щодо визначення поняття «кредит», «кредитування» в різні часи наявні певні особливості в трактуваннях. Проте, за умов фінансового сьогодення, необхідним є системний підхід щодо розуміння теоретичних засад банківського кредитування через призму економічного змісту кредиту та кредитних відносин.

Мета дослідження. Метою даної статті є виявлення теоретичних засад банківського кредитування сільськогосподарських підприємств та виявлення ендо- та екзогенних специфічних чинників впливу на стан банківського кредитування в аграрній сфері.

Основні результати дослідження. Нерівномірний коло обігу грошових ресурсів в процесі функціонування економічних суб'єктів та здійснення суспільного відтворення, є суттєвою економічною причиною виникнення кредиту. В умовах товарного виробництва, кредит є обов'язковим атрибутом господарської діяльності. Необхідність існування кредиту зумовлюється самим змістом процесу виробництва та потребою створення умов для його безперервності. Це в свою чергу породжує необхідність постійного розвитку кредитних відносин. Передумовою наявності та функціонування кредитних відносин в системі суспільного відтворення є наявність тимчасово вільних грошових ресурсів в одних економічних суб'єктів та необхідність задоволення потреби у фінансуванні в інших.

Цей відносно суперечливий дисбаланс можливо розв'язати за умови функціонування банківського кредитування та наявності кредитних відносин через механізм перерозподілу капіталу в межах галузей та національної економіки. В процесі перерозподілу грошових ресурсів виникають економічні відносини між кредиторами та позичальниками, чим і уможливорюється безперервність відтворення на основі колаобігу ресурсів, задоволення потреб учасників цих відносин.

Потреба у фінансуванні сільськогосподарських підприємств виникає внаслідок несинхронного покриття вхідних і вихідних фінансових потоків протягом операційного циклу, що зумовлено особливостями функціонування сільськогосподарського виробництва. Забезпечення покриття необхідної потреби у фінансуванні сільськогосподарських підприємств вимагає необхідності залучення кредиту, роль якого зростає щодо фінансового забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств.

Дослідження багатьох науковців присвячені питанням економічної сутності, об'єктивної необхідності, функціям та значенню кредиту в господарській діяльності економічних суб'єктів. Проте, не існує однозначності поглядів щодо розуміння економічного змісту та сутнісного наповнення поняття «кредит».

А. Архіпов наголошує на тому, що «кредит забезпечує трансформацію грошового капіталу у позичковий» [1, с. 321]. В свою чергу М. Савлук розуміє під кредитом суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку із переданням один одному в тимчасове користування вільних коштів на засадах зворотності, платності та добровільності» [2, с. 444]. К. Маркс зазначає, що «всякий капітал по своєму вартісному виразу є грошовим капіталом» [3 с. 433]. С. Мочерний розглядає кредит як позику в грошовій або товарній формі на умовах повернення у певний термін з виплатою відсотка» [4, с. 933]. Як зазначає І. Зеліско, одним із кількісних елементів фінансових ресурсів є банківський кредит[5].

Для кращого розуміння сутнісного змісту будь-якої економічної категорії, необхідно розглянути її функції. Перерозподільча функція кредиту полягає в тому, що тимчасово вільні грошові ресурси економічних суб'єктів, населення, бюджету, що зберігаються в банку, перерозподіляються на основі повернення і платності між підприємствами, організаціями та установами, котрим не вистачає власних коштів для здійснення нормального процесу виробництва.

Функція кредиту щодо заміщення наявних коштів полягає в тому, що розрахунки між підприємствами, організаціями та установами за товари і послуги, а також з фінансовими та кредитними установами здійснюються безготівковим перерахуванням коштів із рахунку платника на рахунок одержувача. Якщо виникає зустрічна заборгованість, то її можна погасити взаємним заліком з відображенням тільки різниці на рахунках в банках.

Контрольна функція кредиту проявляється у процесі перерозподілу кредитних ресурсів контролем заїхцільовим та ефективним використанням, при видачі кредиту для різних платежів, сприяючи тимсамим підвищенню ефективності виробництва.

С. Макуха наголошує, що «сільськогосподарська галузь потребує науково обґрунтованих спеціальних режимів і механізмів кредитування» [6, с. 95]. Так, в рослинництві 60% загального обсягу витрат відбувається в першій половині року, а виручка буде отримана майже в кінці року [7]. Це створює касовий розрив протягом декількох місяців. Таким чином, для сільськогосподарських підприємств застосування банківських кредитів пов'язується з галузевою специфікою їх функціонування. Разом з тим, нагромадження виробничих запасів потрібно обмежувати, тому що це призводить до погіршення їх властивостей, а також відволікає кошти з господарського обертю. Банківські кредити є важливим джерелом фінансових ресурсів для аграрних формувань, тому що: «Через відсутність у сільськогосподарському виробництві об'єктивних можливостей самофінансування, пов'язаних із специфікою відтворювального процесу в галузі, аграрний сектор потребує зовнішніх фінансових ресурсів» [8 с.13]. Також, за допомогою банківських кредитів здійснюється переливання тимчасово вільного капіталу у ті галузі національної економіки, що є на даний момент найбільш прибутковими.

Існує думка серед вчених що до виокремлення стимулюючої функції кредиту. Так, з цього приводу зазначається, що «...кредит має відповідати тому строку, протягом якого окупляться здійснені витрати, а отриманий дохід дозволить виплатити проценти» [9, с. 60–61]. Також А. Гальчинський виокремлює в якості функції кредиту-капіталізацію вільних грошових доходів [10, с. 188–192].

Розглядаючи економічну сутність кредиту, необхідно зазначити про наявність кредитних відносин, тобто економічних відносин, що виникають в процесі надання і отримання кредиту, не змінюючи власника вартості, що передається в кредит, тобто власником вартості є кредитор, а позичальник має лише право тимчасового користування цим кредитом. Головними елементами кредитних відносин є суб'єкти та об'єкти. З одного боку, елементами кредитних відносин виступають банки, кооперативи, лізингові компанії, які надають у тимчасове користування певні цінності, а з іншого – сільськогосподарські підприємства-позичальники, які отримують у тимчасове користування ці цінності і після закінчення домовленого між сторонами строку зобов'язуються їх повернути.

Якщо одним із суб'єктів кредитних відносин виступає комерційний банк, відповідно здійснюється процес банківського кредитування. При здійсненні банківського кредитування об'єктом кредитних відносин є вартість у формі грошей. Ця особливість, яка притаманна кредитним відносинам, які виникають між кредитором і позичальником характеризується вартісною формою наявних в банківській установі кредитних ресурсів. Тільки грошові ресурси можуть бути предметом договору при отриманні банківського кредиту. Для банківського кредиту характерною ознакою є форма власності на кредитні ресурси. Комерційні банки для забезпечення успішного функціонування не можуть використовувати тільки власний капітал, тому значну частку капіталу становить позичений капітал. Акумуляуючи доходи і заощадження фізичних та юридичних осіб, грошові накопичення, банки перетворюють їх на позичковий капітал, що дозволяє банку одночасно виступати в ролі як позичальника, так і кредитора.

Останнім часом спостерігається тенденція щодо пошуку українськими комерційними банками об'єктів кредитування у зв'язку із тим, що зросла гривнева ліквідність, яка перевищує 100 млрд. грн. Основними кредиторами аграрної сфери України виступають ПАТ «КредіАгроколь Банк», ПАТ КБ «ПриватБанк», ПАТ «ПУМБ», АТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «Державний ощадний банк України. Також наявним є позитивний тренд щодо зменшення кредитних ставок. Сільськогосподарські підприємства, які мають позитивні фінансові результати господарської діяльності та потребують кредитних ресурсів можуть їх отримати. Так, ПАТ «ПУМБ» здійснює фінансування сільськогосподарських підприємств, які мають у своєму розпорядженні від 1000 га земельних ресурсів (табл.1).

Табл. 1.

Умови основних кредитних програм комерційних банків України для сільськогосподарських підприємств у 2016 р.

Параметр	Поповнення обігових коштів			Упровадження інвестиційних проектів	Купівля с.-г. техніки
	овердрафт	кредитний ліміт	строковий кредит		
Сума, грн	Ліміт 30-40%	До 500 тис.	10 тис. – 30 млн	50 тис. – 50 млн	До 75% ринкової вартості, 50 тис. – 50 млн
Строк	1 день – 1 місяць	До 1 року	1 місяць – 3 роки	1 місяць – 5 років	1 місяць – 5 років
Процентна ставка, % річних	26–28	30–34	22–32	19–26	21–29 (спецпрограми до 17,0)
Комісія, %	1,0 — разова	0,9 — щомісяця та до 3,0 — за кожен переказ	0–1 — разове та/або 0,1–0,5 — щомісячно	0,5–1,0 разова	0,5–1,0 разова
Забезпечення	Бланковий	Порука	Застава	Застава	Застава
Страховання застави, %	-	-	0,3	0,3	0,3

Як показала весняна посівна 2017 р., 70-80 % витрат сільськогосподарських підприємств були забезпечені кредитними ресурсами (табл. 2). Також комерційні банки здійснюють кредитування оновлення сільськогосподарської техніки до 80% вартості [11].

Щодо невеликих сільськогосподарських підприємств, які мають у своєму розпорядженні земельний банк до 500 га, процес кредитування ускладнений у зв'язку із відсутністю можливостей щодо застави.

Табл. 2.

Особливості кредитування сільськогосподарських підприємств

Об'єкт кредитування	Фінансування придбання засобів захисту рослин, добрив, посівного матеріалу
Максимальний розмір ліміту	Максимальний розмір ліміту авалування не повинен перевищувати 15% планової річної собівартості продукції
Строк кредиту	До 12 місяців у межах семирічного рамкового договору
Валюта	Гривня
Комісія	1) 1,1% суми векселя за кожні 90 днів, якщо забезпеченням виступає майно; 2) 0,25% суми векселя за кожні 90 днів, якщо забезпеченням виступають грошові кошти, розміщені на депозитному рахунку; 3) комісія за встановлення кредитної лінії становить 0,5% суми ліміту за кожен рік користування лімітом
Вимоги до позичальників	1) клієнт, що спеціалізується в галузі сільського господарства, зі строком роботи не менше 24 місяців; 2) види діяльності: вирощування зернових та олійних культур; вирощування інших сільгоспкультур (за наявності контрактів на збут з відомою західною компанією); 3) з мінімальним обсягом ріллі – від 400 га; 4) стійкий фінансовий стан та кредитоспроможність; 5) відкриття поточного рахунку в банку та переведення оборотів пропорційно кредитній заборгованості
Вимоги до застави	У забезпечення приймається майно: 1) нерухомість; 2) сільськогосподарське обладнання та техніка; 3) товари в обігу/товари на складі; 4) майнові права на вклад чи грошові кошти на рахунку покриття; Ліміти до 160 000 грн можуть бути встановлені без надання забезпечення
Страховання предмету застави	У будь-якій з акредитованих банком страхових компаній на вибір клієнта (вартість страхування — 0,3%)

Проте, наявність грошових ресурсів у банківських інституцій і відносно призупинення негативних фінансових тенденцій в національній економіці не є вичерпними позитивними чинниками поживлення процесу кредитування в Україні.

Існуючі інфляційні ризики, низька довіра економічних суб'єктів та суспільства щодо фінансової стабільності та подальшого економічного зростання, гальмують процес зниження рівня кредитних ставок. Важливе значення має система захисту прав кредиторів, особливо це стосується іноземних кредиторів, які закладають в ціну кредиту економічні ризики країни. Цілком логічним і несперечливим є розгляд цих чинників в якості специфічних екзогенних чинників розвитку банківського кредитування.

Вважаємо за можливе виділення також специфічних ендегенних чинників, які стримують розвиток кредитування сільськогосподарських підприємств: погана якість фінансового планування, обліку і звітності; відсутність ліквідних активів для застави; низька достовірність статистичних даних щодо суб'єктів та обсягів землекористування.

Також відводиться важлива роль державі щодо кредитного забезпечення через процедуру здешевлення вартості кредитів з метою стимулювання розвитку галузей національної економіки. Так, Державним бюджетом на 2017 р. передбачено 300 млн. грн. на здешевлення кредитів для сільського господарства. Проте, за оцінками Міністерства аграрної політики та продовольства України, через припинення спеціального режиму зі сплати ПДВ у 2017 р. збільшиться дефіцит обігових коштів на суму близько 30 млрд. грн. [12].

Висновки та обговорення одержаних результатів. Функціонування та розвиток сільськогосподарських підприємств та здійснення сільськогосподарського виробництва уможливилось функціонуванням дієвої системи банківського кредитування та достатнього забезпечення кредитними ресурсами. Кредитомісткість сільськогосподарських підприємств обумовлена галузевою специфікою сільського господарського виробництва, нестачею вільних фінансових ресурсів та обмеженістю доступу до кредитних ресурсів, сезонністю виробництва та значною тривалістю виробничого циклу; залежністю від природно-кліматичних умов, значним ступенем ризиковості сільського господарського виробництва.

Банківські кредитні ресурси залишаються безальтернативним джерелом фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств, проте нестійкий фінансовий стан багатьох сільськогосподарських підприємств, відсутність ліквідних активів для застави і забезпечення банківського кредитування, брак позитивної кредитної історії сільськогосподарських підприємств ускладнюють процес отримання кредитів в комерційних банківських інституціях.

Кредитна активність комерційних банків у залишається невисокою, що обумовлено обмеженістю кількості фінансово надійних позичальників, високим рівнем невизначеності та ризику щодо подальшого економічного розвитку країни та сільськогосподарських підприємств, високою вартістю кредитних ресурсів і необхідністю наявності ліквідних активів для застави.

Розвиток банківського кредитування повинен ґрунтуватися на комплексному підході взаємодії державних інституцій та банківських установ і їх координації при розробці і реалізації пріоритетних напрямів державної фінансової підтримки та кредитного забезпечення діяльності підприємств. Побудова дієвої системи банківського кредитування сільськогосподарських підприємств повинна враховувати потреби учасників процесу кредитування та фінансову гармонізацію економічних інтересів кредиторів та позичальників.

Література:

1. Финансы, денежное обращение и кредит: учеб., под ред. В. К. Сенчагова, А.И. Архипова. – М., Проспект, 1999. – 496 с.
2. Гроші та кредит: підручник, за заг. ред. М.І. Савлука. – К., КНЕУ. – 2006. – 744 с.
3. Маркс К. Сочинения., К. Маркс, Ф. Энгельс. – М., 1961. – Т. 25, ч. 1. – С. 433.
4. Економічна енциклопедія: у 3-х т. Т. 1., ред. кол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К., Видавничий центр "Академія", 2000. – 863 с.
5. Зеліско І.М. Управління фінансовими ресурсами аграрно-промислових компаній: монографія., І.М. Зеліско. – К., Компрінт – 2014. – 420 с.
6. Макуха С.М. Кредитно-фінансові важелі стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції., С.М. Макуха., Аграрний вісник Причорномор'я: збірник наукових праць. - Одеса: Одеський ДАУ, 2007. - Вип. 37. - С. 195-197.
7. Онисько С.М. Фінанси підприємств: підручник для студентів ВНЗ., С.М. Онисько, П.М. Марич. – 2-ге вид., стереотип. – Львів., Магнолія Плюс, 2005. – 366 с.
8. Сидор Г.В. Тенденції державної підтримки сільськогосподарських підприємств Тернопільської області., Г.В. Сидор., Економіка сьогодення: актуальні питання та інноваційні аспекти: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26-27 квітня 2013 р.): У 3-х частинах. – К., ГО «Київський економічний науковий центр», 2013. ч.1., С. 101-103.
9. Теорія фінансів: Підручник., За ред. проф. С.І. Юрій, В.М. Опарін, та ін. - К., Центр учбової літератури, 2012. - 871 с.
10. Гальчинський А.С. Теорія грошей: навч. посіб., за ред. А.С. Гальчинського. – К., Основи. – 2000. – 414 с.
11. Кредитування сільськогосподарських корпорацій іншими депозитними корпораціями (банками) [2010–2014 pp.] [Електронний ресурс], Національний банк України., Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
12. Стан галузей АПК у 2015-2016 році [Електронний ресурс], Міністерство аграрної політики та продовольства України., Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/monitoring?nid=19035>.

JEL: M 41

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВРАХУВАННЯ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ У ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА / THEORETICAL AND METHODOLOGICAL INSTRUMENTS FOR DISCLOSING OF THE TRANSACTIONAL COSTS IN THE HOTEL ENTERPRISES REPORTING

Крутова А., д-р екон. наук, проф.

Нестеренко О., канд. екон. наук, доцент

Харківський державний університет харчування та торгівлі, Україна

Учасники конференції

У статті досліджено вплив внутрішніх та зовнішніх чинників на формування собівартості послуг готельного господарства. Розроблено модель калькулювання собівартості готельних послуг. Обґрунтовано, що об'єктом калькулювання вартості готельної послуги має бути номеро-доба, собівартість якої доцільно розраховувати з врахуванням кількості